

СЕКЦІЯ 1

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ ТА КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ПСИХОФІЗИЧНИМИ ВАДАМИ

УДК 376.015.3.46

О. Б. Белова

*старший викладач кафедри логопедії
та спеціальних методик
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка*

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ РІВНЯ ПРОЯВУ АГРЕСІЇ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З НОРМАЛЬНИМ МОВЛЕННЯМ ТА ПМР

У нашій статті розглянуто аналіз дослідження стану агресії у молодших школярів з нормальним та порушеним мовленнєвим розвитком, особливості моделювання ними у свідомості типів поведінки, усвідомлення власних переживань та їх поведінка у життєвих ситуаціях.

В нашей статье рассмотрен анализ исследования состояния агрессии у младших школьников с нормальным и нарушенным речевым развитием, особенности моделирования ими в сознании типов поведения, осознания собственных переживаний и их поведение в жизненных ситуациях.

In our article the analysis of research of the state of aggression for junior schoolboys with normal and broken vocal development, design feature is considered by them in consciousness of types of conduct, realization of the own experiencing and their conduct in vital situations.

Ключові слова: *агресія, тест-опитувальник, методики дослідження, усвідомлена агресія, неусвідомлена агресія, стан, моделі поведінки.*

Ключевые слова: *агрессивность, агрессия, тесты-опросники, методики исследования, осознанная агрессия, неосознанная агрессия, состояние, модели поведения.*

Key words: *aggression, test-questionnaire, research methods, realized aggression, unrealized aggression, state, models of conduct.*

Постановка проблеми. Агресія у молодших школярів є актуальною проблемою в умовах сучасного життя. У дітей з нормальним мовленням її вивчали як зарубіжні так і відчуженні науковці (А. Адлер, А. Бандура, Л. Божович, К. Бютнер, Д. Ельконін, С. Завражин, О. Запорожець, Н. Левитов, О. Леонтьєв, А. Реан, О. Романов, Д. Ричардсон, З. Фрейд, І. Фурманов та інші).

Емоції та наявність в них агресивних тенденцій розкривали у своїх дослідженнях науковці, які вивчали дітей з вадами слуху (Т. Григор'єва, М. Нудельман, В. Петшак та ін.), з вадами зору (А. Каплан, А. Літвак, Є. Синьова, Г. Якуніна та ін.) з розумовою відсталістю (І. Бех, О. Вержиховська, О. Гаврилов, Д. Ісаєв, О. Коломійцева, М. Матвеева, В. Синьов, С. Федоренко, О. Хохліна, та ін.), з порушеним мовленнєвим розвитком (ПМР) при заїканні (Л. Белякова, В. Ковшиков, А. Кузьміна, С. Миронова, В. Селівьорстов та ін.) та при вадах голосу (О. Алмазова, С. Конопляста, О. Орлова, Л. Гончарук та ін.).

У інших дітей з ПМР (фонетичним недорозвиненням мовлення (ФНМ), фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення (ФФНМ), нерізко вираженим загальним недорозвиненням мовлення (НЗНМ)) проблема виникнення агресивної поведінки спеціально вивчена та охарактеризована не була. Хоча багато вітчизняних та радянських науковців які вивчали дані порушення (Л. Бессонова, Л. Волокова, Н. Гаврилова, С. Конопляста, Е. Мастюкова, М. Поваляева, Є. Соботович, В. Тарасун, В. Тищенко, Н. Чередніченко, М. Шеремет, А. Ястребова та ін.) зазначали, що вади мовлення можуть впливати на процеси розвитку у дитини її емоційно-вольової сфери.

Відповідно, проблема природи і

чинників агресії молодших школярів з вадами мовлення та засобів її корекції все ще залишається недостатньо дослідженою у психолого-педагогічній науці.

Мета статті: дослідити стан агресії у молодших школярів з нормальним та порушеним мовленнєвим розвитком.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для вивчення агресії у молодших школярів з нормальним та порушеним мовленнєвим розвитком, було визначено чотири етапи проведення наукового експерименту. На *першому етапі* роботи були обрані проєктивні малюнкові методики «Неіснуюча тварина», «Малюнок сім'ї», «Малюнок свого класу», що дозволяли вивчити *стан агресії* у молодших школярів. Проведено вузькоспеціалізовану модернізацію, яка визначала лише ті ознаки, які характеризували наявність у дітей агресії.

Щоб дослідити, які типи поведінки найбільш моделюють у своїй свідомості молодші школярі, на *другому етапі роботи*, завдяки аналізу праць С. Розенцвейнга, І. Фурманова, А. Басс і А. Даркі, О. Романова [1; 2; 3] нами було створено нову «Сюжетно-ситуативно-ілюстровану» модифіковану методичку. Головним завданням при її складанні було враховано особливості вищої нервової діяльності молодших школярів, з нормальним та порушеним мовленнєвим розвитком це – здатність ними краще сприймати наочний кольорово-ілюстрований методичний матеріал. Тому, одним з визначних засобом діагностики агресії, у нашій методиці є наочність, яка основана на ідеях малюнкового матеріалу С. Розенцвейнга та Р. Темл, М. Доркі, В. Амен.

Третій етап нашої роботи мав перевірити наскільки дитина *усвідомлює рівень своєї агресії*, для цього нами було сформовано, вербальний опитувальник, за допомогою якого ми визначали рівень усвідомленості молодшими школярами своєї агресії та вплив мовленнєвого розвитку на динаміку зросту видів та підвидів їх агресії.

У процесі дослідження агресії у молодших школярів з нормальним та порушеним мовленнєвим розвитком, виникла можливість здійснити спостереження за їхньою поведінкою у процесі виконання дослідницьких завдань, у взаємодіях в навчальній діяльності з вчителями, з однолітками на перервах, з батьками, що приходили забирати їх зі школи (1-й клас), даний момент роботи і визначив *четвертий етап* нашого наукового експерименту.

Всього дослідженням було охоплено 321 учень молодших класів (з 1-го по 4-й) з них: діти з нормальним мовленням – 215 (100 %), і 106 – з ПМР у групу яких входили учні з ФНМ – 48 (100 %); ФФНМ – 32 (100 %); НЗНМ – 26 (100 %). Апробація розроблених нами модернізованих малюнкових методик, проводилась на базі загальноосвітніх шкіл № 1, 7, 8 м. Кам'янця-Подільського, та с. Колибаївка, Кам'янець-Подільського району, Хмельницької області.

Поглиблений аналіз результатів дослідження показав, що загальний рівень неусвідомленого стану агресії у школярів з нормальним мовленням та ПМР був різним, а саме: низьким, середнім та високим (див. рис. 1).

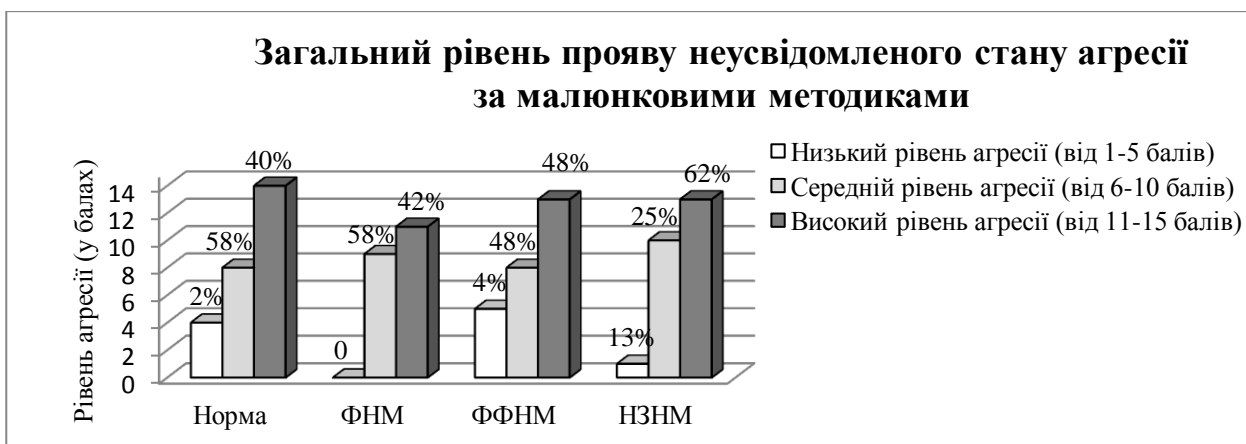

Рис. 1. Відсоткове співвідношення дітей з нормальним та порушеним мовленням в залежності від рівня у них прояву неусвідомленого стану агресії.

Зокрема, низький рівень (оцінка якого коливалась від 1 до 5 балів) було виявлено лише у дітей з нормальним мовленням (2%), ФФНМ (4%) та НЗНМ (13%). Середній рівень (від 6 до 10 балів) спостерігався у всіх дітей початкових класів, але найбільше він був притаманний учням з нормою (58%) та з ФНМ (58%), менше з ФФНМ (48%), і найменше з НЗНМ (25%). Високий рівень агресії (від 11 до 15 балів) було виявлено теж у всіх категорій учнів, але найбільше стан агресії відчували школярі з НЗНМ (62%), менше з ФФНМ (48%), і найменше з ФНМ (42%) та з нормою (40%).

Низький рівень агресії (від 1 до 10 балів) при моделюванні типів поведінки

було виявлено у всіх учнів початкових класів, найбільше у дітей з нормальним мовленням (51%), менше – з ФФНМ (43%) і найменше – ФНМ (30%) та НЗНМ (31%). Середній рівень (від 11 до 20 балів) спостерігався у більшості школярів з ФНМ (64%), менше з нормою (40%) та з ФФНМ (40%), і найменше НЗНМ (19%). Високий (від 21 до 30 балів) – було визначено у великій кількості дітей з НЗНМ (50%), менше у ФФНМ (17%), і найменше у школярів з нормою (9%) та з ФНМ (6%) (див. рис. 2).

Дослідження рівня усвідомленості молодшими школярами власної агресії у переживаннях та поведінці показало, що у більшості з них переважав низький та середній рівні.

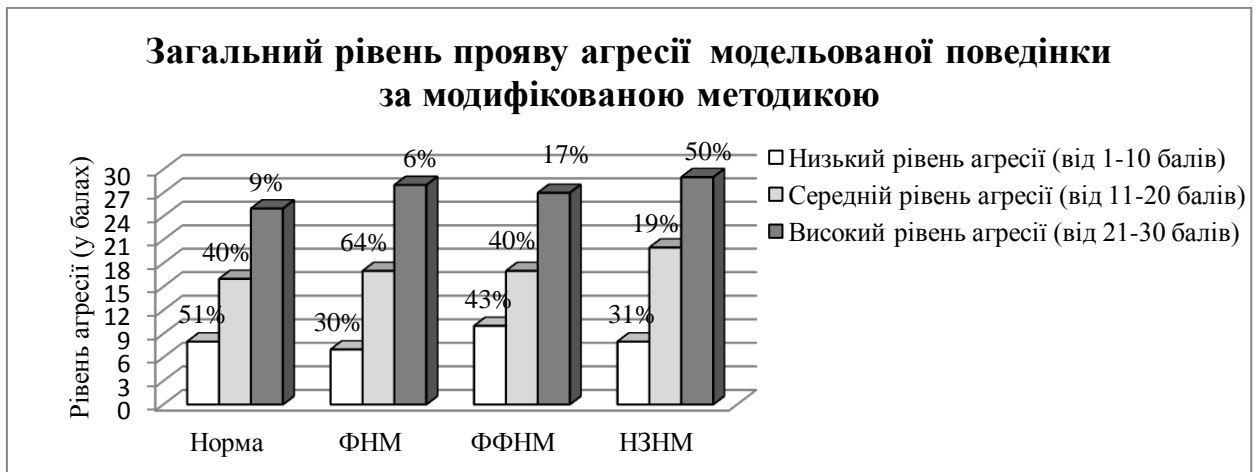

Рис. 2. Відсоткове співвідношення дітей з нормальним та порушеним мовленням в залежності від рівня моделювань агресивної поведінки.

Зокрема, низький (від 1 до 3 балів) – мала велика кількість учнів з ФНМ (67%), з ФФНМ (57%) та з нормою (54%), менше він спостерігався у дітей з НЗНМ (31%). Середній (від 4 до 6 балів) – був притаманний найбільше школярам з

НЗНМ (63%), менше учням з нормальним мовленням (45%) та ФФНМ (43%), і найменше з ФНМ (33%). І високий рівень агресії (від 7 до 9 балів) спостерігався лише у невеликій кількості дітей з нормою (1%) та НЗНМ (6%) (див. рис. 3).

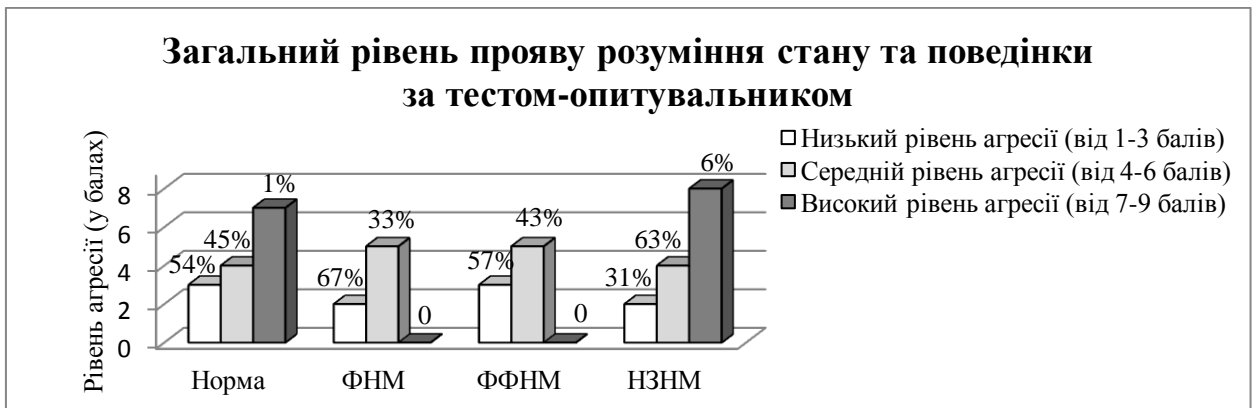

Рис.3. Відсоткове співвідношення дітей з нормальним та порушеним мовленням в залежності від рівня усвідомлення своєї агресії.

Аналіз показників дослідженні показав, що у більшості молодших школярів загальний рівень усвідомленої агресії у поведінці за фактом був середнім та високим, і лише у деяких учнів – низьким. Зокрема, низький (від 1 до 3 балів) – спостерігався лише у дітей з нормальним мовленням (1%), більшість

учнів всіх категорій мали середній рівень (від 4 до 6 балів) (з ФФНМ – 96%; з нормою – 94%; НЗНМ–94%; ФНМ–81%), і високий (від 7 до 9 балів) спостерігався у невеликій кількості школярів з ФНМ (19%), НЗНМ (6%), з нормальним мовленням (5%) та ФФНМ (4%) (див. рис. 4).

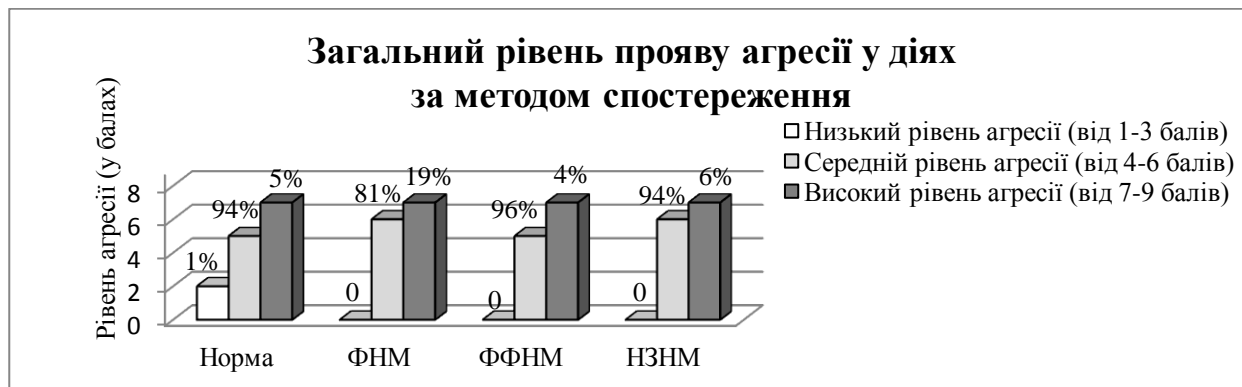

Рис. 4. Відсоткове співвідношення дітей з нормальним та порушеним мовленням в залежності від рівня агресивних дій у життєвих ситуаціях.

Висновки. Таким чином, чим складніше порушення мовлення, тим більший відсоток дітей переживає на високому рівні стан неусвідомленої агресії, моделює типи агресивної поведінки у своїй свідомості. Також було визначено, що усвідомлення свого стану найбільше було притаманно учням з НЗНМ, і невеликому відсотку дітей з нормальним мовленням. Агресія у поведінці на високому рівні найбільш була притаманна школярам з ФНМ, тоді коли інші діти з нормальним мовленням. ФФНМ та НЗНМ мали середній рівень агресії. І низький – був наявним невеликому відсотку учнів з нормальним психофізичним розвитком.

Отже, чим складніше порушення мовлення, тим глибше дитина переживає стан неусвідомленої агресії та моделює у своїй свідомості типи поведінки. Рівень усвідомленості та прояви агресії у поведінці не завжди мають пряму залежність від розвитку мовлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Райгородский Д.Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты. Учебное пособие / Д.Я. Райгородский. – Самара: Издательский Дом «БАХРАХ-М», 2001. – 672 с.
2. Романов А.А. Игротерапия как преодолеть агрессивность у детей, диагностические и коррекционные методики / А.А.Романов. – М.: Шк. Пресса, 2003. – 48 с.

3. Фурманов И.А. Детская агрессивность: психодиагностика и коррекция / И.А. Фурманов. – Минск.: Ильин В.П., 1996. – 199 с.

УДК 376.1:372.45 "312"(09)

О. О. Білоконь

студентка спеціальності

«Корекційна освіта. Логопедія»,

В. М. Андросова

старший викладач кафедри логопедії,

Сумський державний педагогічний

університет ім. А. С.Макаренка

ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ ТА СУЧАСНИЙ СТАН ПРОБЛЕМИ ПОРУШЕНЬ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ

У статті висвітлено проблему вивчення порушень писемного мовлення на різних історичних етапах. Проаналізовано різні визначення термінів «дисграфія», «дислексія», розглянуто погляди вітчизняних та зарубіжних дослідників на механізми порушень читання та письма.

В статті розглядається проблема изучения нарушений письменной речи на разных исторических этапах. Проанализированы различные определения терминов «дисграфия», «дислексия», рассмотрены современные взгляды отечественных и зарубежных исследователей на механизмы нарушений